

Jaargang 2 – extra editie 2021

Drs. Freja van der Zee - Dijkstra

www.geschiedenisburo.nl

geschiedenisburo@kpnmail.nl

tel. 06-23934804

Agenda

Maand van de Geschiedenis:

wandeling *Emancipatie in veertien verhalen*.

Wanneer: woensdag 20 oktober (13.00 -15.00 uur) en

zondag 24 oktober (10.30 – 12.30 uur)

Startpunt: Jelmersmeer, Heerenveen. Onder het bord *De Spil*.

Kosten: €5,- p.p. inclusief koffie/thee

Opgave: via mail of telefoon (zie bovenaan deze pagina)

Het hele jaar te boeken:

A. *Tour de Veen*

Boek nu je rondleiding per auto en kom van alles te weten over het veenlandschap rondom Heerenveen en het leven van de mensen die hieraan verbonden waren. Het basispakket van 2 à 2.5 uur kost €75,- (max. 3 personen) en is **inclusief koffie/thee**.

B. *Pubquiz Oost/West*

Zin om je hersens eens flink te laten kraken? Doe dan mee aan de pubquiz van Geschiedenisburo. We rekken het thema Oost/West zoveel mogelijk op, zodat, behalve liefhebbers van het verleden, ook bijvoorbeeld sport- en filmkenners aan hun trekken komen.

Prijs n.o.t.k. (afhankelijk van je wensen).

Vooruitblik

Pubquiz op locatie:

19 november - Roderesch, RAShuys. €2,50 p.p.

Opgave via info@rashuys.nl

Verhalenavond:

Vrijdag 26 november - Skipper 34, De Knipe, 19.00, 20.00 en 21.00 uur. Toegang gratis.

Geschiedenisburo doet ook in 2021 mee aan de Verhalenavond. Op 26 november ontvang ik je graag bij me thuis om te luisteren naar mijn verhaal "Thuis komen/Thúskomme". Kijk voor meer informatie en meer verhalen op www.verhalenavond.nl

Oktober, Maand van de Geschiedenis

Sinds 2004 is oktober de Maand van de Geschiedenis. Dit jaar is het thema **Aan het Werk**.

Ook al is het karakter ervan in de loop der eeuwen veranderd, werk maakt nog steeds een belangrijk deel uit van ons leven. Voor de één is werk de enige manier om te voorzien in primaire levensbehoeften, voor de ander is het een deel van de eigen identiteit geworden, een derde is blij dat het werkzame leven achter hem/haar ligt en de volgende zou willen dat hij/zij kón werken.

Rondom het thema *Aan het werk* worden deze maand in het hele land activiteiten georganiseerd. Hierover valt van alles te lezen op <https://www.maandvandeGeschiedenis.nl>.

Ook Geschiedenisburo doet mee: wandel op 20 of 24 oktober a.s. met me mee door Heerenveense straten die verwijzen naar mannen en vrouwen die gestreden hebben voor het verbeteren van de arbeidsomstandigheden en voor gelijke rechten in de regio. Meer informatie over de rondleiding vind je in de agenda hiernaast.

MvdG-kiekje

Met het opkomen van de industrie in Nederland ontstaat het beroep van *porder*. Deze menselijke wekker gaat vroeg in de ochtend 70 tot 100 adressen af en klopt daar met een stok op ramen of deuren om de bewoners te wekken voor weer een lange dag fabrieksarbeid.

Porders werken vaak in opdracht van fabrieken. Wonen de arbeiders in huizen van de fabriek, dan beschikt de porder vaak over een huissleutel om naar binnen te gaan voor het geval de bewoner niet snel genoeg wakker

wordt. Als de mechanische wekker ook betaalbaar wordt voor de kleine beurs, zo rond 1940, sterft het beroep van porder uit.

Bron: *Tresoar op fy.wikipeia.org*

De armen- en benenfabriek

In de negentiende eeuw begint Nederland te industrialiseren. Ten opzichte van de landen om ons heen is dat laat: conservatieve krachten zetten liever in op herstel van de Nederlandse handel in de oude glorie van de Gouden Eeuw. Maar in de tweede helft van de negentiende eeuw verschijnen dan toch de eerste fabrieken.

Zo wordt in 1867 de eerste strokartonfabriek in gebruik genomen. Niet in Groningen, maar in Leeuwarden. Het is voor Fryslân tevens de eerste grote industrie. Johannes Gjalts Kuiper laat aan de Potmarge een fabriek bouwen met twee stoommachines, waarin veertig mannen en jongens in twee ploegen werken: de ene ploeg van 6.00 tot 18.00 uur; de andere van 18.00 tot 6.00 uur. Het werk is gevaarlijk en daardoor gebeuren er zeker in de eerste jaren

veel ongelukken. Dit levert de fabriek de naam *armen- en benenfabriek* op. Van klachten over het gevaarlijke werk is niets bekend, wel wordt er geklaagd over de vervuiling in de Potmarge waarin het afvalwater wordt geloosd. Zo schrijft de Leeuwarder arts Kooperberg in 1888 "... dat menigmaal op onderscheiden punten der stad doode visch in de grachten wordt gezien...", veroorzaakt door de lozingen van onder andere de strokartonfabriek.*

Maar het werk is gevaarlijk. Stro wordt eerst met de hand in de hakselmachine ingevoerd. Het haksel wordt vervolgens gekookt en het kokende mengsel wordt vervolgens in ketels weggereden om te worden gemalen, gewalst, gedroogd en geperst. Overal door het bedrijf lopen aandrijfriemen die met hoge snelheid voortjagen. Hierdoor is het voortdurend oppassen geboden in deze hete, slecht geventileerde fabrieksruimte. Als je toch slachtoffer wordt van een bedrijfsongeval, dan betaalt Kuipers & Co de verpleegkosten en heb je nog acht weken recht op de helft van je loon. In 1911 breekt er een grote brand uit en sluit de fabriek haar deuren. Het pand wordt verkocht aan de Leeuwarder IJs- en Melkproduktenfabriek (Lijempf, zie foto), die er tot 1978 zal blijven.

*bron: *Frisia Illustrata. Tien eeuwen Friesland en de Friezen* (Zwolle, 1985) blz. 285